

Міністерство освіти і науки України

**Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»**

Кафедра педагогіки

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

підготовки здобувачів ступеня вищої освіти бакалавр

**спеціальності 6.010104 Професійна освіта (технологія виробів легкої
промисловості)**

Слов'янськ – 2016 р.

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО КАФЕДРОЮ ПЕДАГОГІКИ

УКЛАДАЧІ ПРОГРАМИ:

Білецький О.А., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Чумак Л.В., старший викладач кафедри педагогіки ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Шайда Н.П., кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри загальної психології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Рекомендовано до впровадження
науково-методичною радою
Державного вищого навчального закладу
«Донбаський державний педагогічний університет»

“ ___ ” _____ 20__ р.

протокол № _____

Перший проректор _____ Набока О.Г.

ВСТУП

Навчальна програма дисципліни «Теорія і методика виховної роботи» складена відповідно до освітньої програми та навчального плану підготовки здобувачів ступеня вищої освіти бакалаврів за спеціальністю 6.010104 Професійна освіта (технологія виробів легкої промисловості).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є загальні основи педагогіки, закономірності та організація процесу виховання.

Міждисциплінарні зв'язки: філософія, історія педагогіки, психологія, фізіологія, література.

Програма навчальної дисципліни містить такі змістові модулі:

1. Загальні основи педагогіки.
2. Теорія і методика виховної роботи.

1. Мета й завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою вивчення навчальної дисципліни «Теорія і методика виховної роботи» є формування загальнопедагогічного світогляду майбутніх педагогів.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Теорія і методика виховання» є оволодіння досвідом виховання підростаючого покоління, набуття умінь аналізувати педагогічні явища і вироблення професійного ставлення до педагогічного досвіду; збагачення знань, досвіду, формування творчого ставлення до обраної професії.

1.3. За результатами вивчення дисципліни у здобувачів повинні бути сформовані такі компетентності:

знати:

- тенденції розвитку сучасної освіти, її пріоритетні напрями і шляхи реалізації;
- теоретико–методологічні основи теорії виховання та навчання;
- основні ідеї, концепції, теорії педагогічного процесу в сучасній школі;
- основні методологічні закономірності і структуру навчально-виховного процесу;
- основні сучасні педагогічні технології;

уміти :

- аналізувати педагогічну літературу з метою осмислення різних теоретико-методологічних підходів до педагогічного процесу;
- вміти визначати загальні підходи до навчально-виховного процесу в конкретних педагогічних ситуаціях, спираючись на загальні теоретико-методологічні підходи в педагогіці;
- усвідомлювати перспективні тенденції розвитку педагогічної науки, що утримуються на кращих світових національних педагогічних здобутках минулого та сучасності;
- здійснювати альтернативний вибір найбільш ефективних навчально-

- виховних технологій;
- викладати свої думки чітко, логічно, переконливо;
  - формувати власне відношення до різноманітних навчально-виховних технологій.

На вивчення навчальної дисципліни відведено 54 години/1,5 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІКИ

1. Предмет і завдання педагогіки

Педагогіка як наука про виховання. Становлення та розвиток педагогіки. Внесок видатних педагогів Я. А. Коменського, Ж. Ж. Руссо, Й. Г. Песталоцці, К. Д. Ушинського, О. В. Духновича, М. О. Корфа, А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського, Г. Ващенко, С. Русової у розвиток теорії і практики навчання та виховання.

Предмет педагогіки, її основні категорії: виховання, навчання, освіта, перевиховання, самовиховання. Виховання як соціальне та історичне явище. Джерела педагогіки: педагогічна спадщина минулого, народна педагогіка, сучасні педагогічні дослідження, передовий педагогічний досвід.

Виховання в широкому соціальному значенні, широкому педагогічному значенні, у вузькому педагогічному значенні, у гранично вузькому педагогічному значенні.

Структура педагогіки. Зв'язок її з іншими науками. Система педагогічних наук.

2. Логіка і методика педагогічного дослідження

Наукові дослідження як особлива форма пізнання та шляхи вирішення проблем педагогіки. Основні елементи дослідження: об'єкт, предмет, мета, завдання дослідження, гіпотеза, педагогічний експеримент.

Поняття про методи науково-педагогічного дослідження. Основні методи науково-педагогічного дослідження. Метод педагогічного спостереження. Методи бесіди, інтерв'ю. Психолого-педагогічний експеримент. Вивчення та аналіз продуктів діяльності. Аналіз особистих документів. Аналіз офіційних матеріалів групової, колективної та масової комунікації.

Соціологічні методи дослідження. Анкетування. Метод рейтингу. Метод узагальнення незалежних характеристик. Соціометрія. Тестування, проєктивні методи. Математичні методи. Вимоги до методів дослідження.

Етапи дослідження. Критерії ефективності науково-педагогічного дослідження.

3. Розвиток та формування особистості

Поняття про розвиток особистості. Видатні вітчизняні та зарубіжні педагоги про розвиток і виховання особистості (Ж-Ж. Руссо, Дж. Локк,

Є. Славинецький, С. Полоцький, Л. Толстой). Основні концепції та чинники розвитку дитини. Фізичний, психічний та соціальний розвиток дитини. Діалектичний зв'язок біологічних та соціальних факторів. Роль різних видів діяльності у розвитку дитини. Рушійні сили розвитку особистості.

Поняття про формування особистості. Індивід і особистість. Фактори формування особистості: спадковість, середовище, виховання. Спадковість як фактор розвитку особистості. Задатки. Середовище як фактор розвитку особистості. Мегасередовище, макросередовище, мікросередовище. Поняття про соціалізацію особистості. Виховання – провідний фактор формування особистості. Функції виховання у формуванні особистості. Взаємозв'язок зовнішніх та внутрішніх умов розвитку та формування особистості.

Психолого-педагогічні основи вікової періодизації дитинства. Еволюція вікової періодизації дитинства (С. Полоцький, Г. Сковорода, Я. А. Коменський, Ж-Ж. Руссо).

Фізіологічні, психологічні та узагальнено-особистісні властивості підлітків та юнаків. Основні характеристики індивідуальних особливостей підлітків та старших школярів (тип вищої нервової діяльності, увага, воля, характер, мислення, активність, фізіологічні особливості). Врахування вікових особливостей дітей у навчально-виховній роботі.

4. Мета та ідеал виховання

Поняття про мету та ідеал виховання. Об'єктивний характер мети виховання. Мета як «програма людської особи» (А.Макаренко). Головна мета національного виховання.

Ідеал виховання як уявлення про взірць людської поведінки і стосунків між людьми, що виникають із розуміння мети життя (Н.Волкова). Ідеал виховання у різні епохи розвитку суспільства. Зародження ідеї всебічного гармонійного розвитку людини (калокагатія). Формування концепції гармонійно розвиненої особистості. Зарубіжні та вітчизняні педагоги про мету та ідеал виховання. Національні корені виховного ідеалу. Виховний ідеал українського народу.

Підготовка людини до виконання ролей у суспільстві. Всебічний розвиток особистості як кінцева мета виховання. Напрямки і завдання виховання. Державні освітні документи про мету виховання.

5. Система освіти в Україні

Поняття про систему народної освіти та виховання.

Конституція України про освіту. Основні документи про перебудову школи: Державна національна програма «Освіта», «Концепція національного виховання», Закон України «Про освіту», «Національна доктрина розвитку освіти в Україні». Завдання та принципи організації шкільної освіти на сучасному етапі.

Система народної освіти у сучасній Україні та її структура, реформування системи освіти на сучасному етапі.. Традиційні та нові типи навчально-виховних закладів, їх спільні завдання та відмінності.

Поняття національної школи. Основні риси традиційної української національної школи.

Змістовий модуль 2

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВНОЇ РОБОТИ

6. Сутність процесу виховання

Специфіка виховання. Виховання і соціалізація. Виховання і навчання, їх взаємозв'язок.

Процес виховання, його специфіка. Цілеспрямований характер виховання. Об'єктивні та суб'єктивні чинники виховання. Безперервний та тривалий характер процесу виховання. Виховання – двобічний, діалектичний процес. Особливості процесу виховання.

Структура процесу виховання. Компоненти процесу виховання: свідомість, почуття, навички, звички. Рушійні сили процесу виховання. Внутрішні та зовнішні суперечності.

Самовиховання. Сутність процесу самовиховання, його етапи. Методи і прийоми самовиховання. Перевиховання. Сутність процесу перевиховання, етапи: підготовчий, початковий, переломний, завершальний. Специфічні принципи перевиховання. Педагогічно занедбані підлітки, важковиховувані підлітки, неповнолітні правопорушники, малолітні злочинці – категорії неповнолітніх, на які спрямований процес перевиховання.

Результати процесу виховання. Вихованість молоді. Інтеріоризація. Рівні вихованості, показники та критерії. Шляхи підвищення ефективності процесу виховання.

7. Основні закономірності та принципи виховання

Поняття про закономірності виховання. Вирахування закономірностей у процесі виховання.

Поняття про принципи виховання. Обумовленість принципів виховання закономірностями, особливостями процесу виховання, вимогами суспільства до його організації. Характеристика принципів виховання. Правила виховання. «Концепція національного виховання» про принципи виховання у сучасній школі та професійно-технічних навчальних закладах.

8. Загальні методи виховання

Поняття про загальні методи, прийоми та засоби виховання. Зумовленість методів виховання метою, завданням, змістом виховання, віковими та індивідуальними особливостями, рівнем вихованості особистості та організації виховання.

Різні підходи до класифікації методів виховання (Т. Б. Лихачов, І. С. Мар'єнко, М. І. Болдирев). Характеристика основних груп загальних методів виховання у сучасних навчальних закладах, їх психологічних основ і функцій.

Методи формування свідомості особистості (переконування та його різновиди, навіювання, приклад). Вимоги до методів формування свідомості.

Методи організації життєдіяльності вихованців і досвіду поведінки (педагогічна вимога, громадська думка, вправи, привчання, доручення, метод виховуючих ситуацій).

Методи стимулювання суспільної поведінки і діяльності вихованців. Педагогічні умови ефективного застосування методів заохочення і покарання. А.С.Макаренко і В.О.Сухомлинський про заохочення та покарання.

Народно-педагогічні методи і прийоми виховання (М. Г. Стельмахович).

Методи самовиховання. Самоспостереження, самоаналіз, самопереконання, самонавіювання, самопідбадьорювання, самозаохочення та ін. Педагогічне керівництво самовихованням школярів.

Умови оптимального вибору і ефективного застосування методів самовиховання.

9. Зміст виховання у національних навчально-виховних закладах

Поняття про зміст виховання. Пріоритетні ідеї змісту виховання особистості. Основні компоненти змісту виховання. Ідеї, що лежать в основі відбору змісту виховання. Види виховання за різними підставами (узагальнена класифікація; у залежності від різних напрямків виховної роботи; за інституціональною ознакою; за стилем відносин між вихователями і вихованцями).

Система актуальних виховних завдань і зміст різних напрямів виховання.

9.1. Розумове виховання. Завдання та шляхи здійснення розумового виховання. Поняття про світогляд як систему взаємовідносин людини та навколишнього світу. Сутність і основні риси наукового світогляду, його структура та характеристика (знання, погляди, переконання, ідеали). Функції наукового світогляду.

Основні шляхи і засоби формування світогляду в українській національній школі («Концепція національного виховання»). Роль народних традицій, звичаїв, обрядів у формуванні світогляду. Релігія як форма свідомості.

9.2. Естетичне виховання. Поняття про естетичне виховання. В.О.Сухомлинський про естетичне виховання. Джерела естетичного виховання. Зміст, форми та методи естетичного виховання. Формування естетичних знань, смаків, ідеалів.

Залучення учнів професійно-технічних ліцеїв до естетичної та художньо-творчої діяльності. Діяльність ансамблів, театрів, гуртків та ін.

Естетичне виховання засобами народної педагогіки (колискова пісня, народні ігри, звичаї, обряди та ін.). Природа як джерело і засіб естетичного виховання особистості.

9.3. Фізичне виховання. Фізична культура як складова всебічного розвитку особистості. Завдання та основні засоби фізичного виховання.

Народна педагогіка про фізичне виховання, його завдання, методи і засоби. Використання засобів козацької педагогіки у фізичному вихованні підростаючого покоління.

Форми фізичного виховання у сучасних навчальних закладах. Здійснення фізичного виховання на уроках. Фізичне виховання у сім'ї.

9.4. Трудове виховання. Поняття про трудове виховання. Ідеї трудового виховання у вітчизняній (Г. Сковорода, К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський) та зарубіжній (Д. Локк, Ж-Ж. Руссо, Й. Песталоцці, Р. Оуен, Г. Кершентейнер, Дж. Дьюї) педагогіці.

Зміст, мета і завдання трудового виховання у навчальних закладах та сім'ї. Види праці. Нові форми організації праці (кооперативи, орендний підряд, виробничі бригади на підрядній основі).

Народна педагогіка про трудове виховання. Праця як основне джерело матеріального та духовного багатства суспільства, головний критерій соціального престижу людини. Зміст трудового виховання дітей у народній педагогіці.

Професійна орієнтація – складова трудового виховання. Завдання та зміст профорієнтаційної роботи.

Економічне виховання, його завдання. Економічна свідомість – важливий компонент економічної культури людини. Економічне мислення – складник економічної свідомості. Шляхи реалізації завдань економічного виховання у сучасних навчально-виховних закладах.

9.5. Моральне виховання. Поняття про мораль і моральне виховання. Проблема морального виховання учнів в історії школи і педагогіки (Я. А. Коменський, Є. Славинецький, Й. Песталоцці, Г. Сковорода, М. Пирогов, Т. Шевченко, К. Ушинський, В. Сухомлинський).

Шляхи здійснення морального виховання на уроках та позакласній роботі. Зміст морального виховання: формування національної свідомості, статевого виховання, екологічне, правове, морально-етичне виховання.

Моральні норми українського народу, прищеплення їх учнівській молоді. Виховний ідеал українського народу та шляхи його реалізації. Етнопедагогічні засоби морального виховання.

Екологічне, статево, громадянське, патріотичне та інтернаціональне виховання як складові морального виховання.

Зміст і завдання екологічного виховання. Шляхи формування екологічної культури молоді.

Актуальність громадянської освіти на сучасному етапі розвитку української держави.

Завдання і зміст громадянської освіти. Принципи громадянської освіти. Форми та методи. Соціальні інститути, що здійснюють громадянську освіту.

Завдання та шляхи статевого виховання у сучасних навчально-виховних закладах. Підготовка до сімейного життя.

Зміст, завдання, найбільш ефективні форми патріотичного виховання учнівської молоді.

10. Організаційні форми виховної роботи

Поняття про позакласну виховну роботу. Форми виховної роботи: масові, групові, індивідуальні. Гурткова робота в системі освіти і виховання.

Основні позашкільні установи та їх роль у вихованні підрастаючого покоління.

Поняття про колективну творчу справу (КТС). Технологія підготовки і реалізації колективної творчої справи. Етапи проведення.

Планування виховної роботи.

11. Педагогічні основи підготовки і проведення виховного заходу

Виховний захід як засіб розкриття потенційних обдарувань і сфер талантів учнів.. Мета, завдання і структура виховного заходу.

Технологія організації і проведення виховного заходу.

Інноваційні і традиційні виховні заходи: проблеми і перспективи.

12. Робота класного керівника

Місце класного керівника у системі виховання молоді. Функції класного керівника. Вимоги до класного керівника. Статут професійно-технічного ліцею про обов'язки класного керівника. Основні напрямки і форми роботи класного керівника. Робота класного керівника з вивчення учнів. Методи вивчення учнів і учнівського колективу. Програма вивчення і структура характеристики учня та учнівського колективу. Систематизація результатів вивчення особистості учнів. Механізм формування виховних відносин у сучасній загальноосвітній школі:

Зміст провідних виховних технологій суб'єкт-суб'єктної взаємодії – індивідуально-гуманістичного спілкування і високоморальної поведінки; інноваційні і традиційні методи виховання в процесі формування виховних відносин; створення психологічно комфортних виховних ситуацій.

Виховна робота класного керівника з педагогічно занедбаними підлітками.

Планування діяльності класного керівника. Структура плану класного керівника.

12. Технологія формування ціннісно-гуманної взаємодії класного керівника з батьками учнів.

Зміст, форми та методи роботи педагога з батьками. Загальна характеристика.

Етапи співробітництва класного керівника з батьками учнів.

Батьківські збори як одна з провідних форм взаємодії сім'ї і навчального закладу, специфіка проведення перших батьківських зборів; робота з батьківським комітетом; спільні тематичні збори батьків та учнів.

Нетрадиційні форми ціннісно-гуманної взаємодії класного керівника з батьками учнів.

13. Виховання особистості у колективі. Технологія формування класного колективу та організація різнопланової діяльності учнів.

Колектив – об'єкт і суб'єкт виховання. Поняття про колектив, його ознаки і функції. Типи колективів: загальношкільний, первинний,

навчальний, самодіяльні організації, об'єднання за інтересами, тимчасові об'єднання тощо. Виховна, організаторська, стимулювальна функції колективу. Чинники розвитку колективу. Стадії (етапи) формування колективу. Основні принципи, закони життя і діяльності колективу.

Відображення проблеми виховної ролі колективу у творчій спадщині А. С. Макаренка і В. О. Сухомлинського. Основні види діяльності учнів. Їх зміст та форми. Загально-методичні вимоги до організації різнопланової діяльності колективу учнів.

Методика колективної творчої діяльності. Учніське самоврядування як спосіб життя класного колективу.

Шляхи згуртування учнівського колективу. Методи, шляхи і засоби формування класного колективу.

14. Молодіжні та юнацькі організації та об'єднання

Дитячий та молодіжний рух – історія виникнення. Сучасний стан дитячого та молодіжного руху в Україні. Основні риси.

Поняття про юнацькі організації та об'єднання. Молодіжні організації, зорієнтовані на вирішення політичних проблем. Організації, що займаються вивченням історії, фольклору, етнографії. Молодіжні благодійницькі та релігійні організації.

Українські дитячі та молодіжні об'єднання національно-патріотичної спрямованості: «Пласт», «Сокіл», «Січ», «Козачий гарт».

Формальні та неформальні групи. Романтико-ескейпістські, музичні, епатажно-протестні, радикально-деструктивні, релігійно-містичні субкультури, розправно-самосудні угруповання. Історія виникнення і особливості становлення.

Юнацькі та молодіжні організації, як фактор соціалізації особистості, їх вплив на формування особистості.

15. Сімейне виховання

Провідна роль сім'ї у вихованні. Педагогічні умови успішного виховання в сім'ї. Типи сімей. Принципи сімейного виховання. Завдання та напрямки сімейного виховання. Зміст виховання у сім'ї. Методи виховання.

Відображення у творчій спадщині А.С.Макаренка і В. О. Сухомлинського проблем сімейного виховання. Народна педагогіка про виховання у сім'ї. Є. Славинецький, С. Полоцький, Г. Сковорода про роль батьків у вихованні. Форми спільної роботи навчального закладу і сім'ї у вихованні учнів.

Виховна робота з молоддю та підлітками за місцем їх проживання.

3. Рекомендована література

Підручники та посібники

1. Волкова Н.П. Педагогіка / Н. П. Волкова. – К., 2001.
2. Галузинський В.М., Євтух М.Б. Педагогіка: теорія та історія / В. М. Галузинський, М. Б. Євтух. – К.: Вища школа, 1995.
3. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Педагогіка : підручник / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К.: Знання-Прес, 2003. – 418 с. – (Навчально-методичний комплекс з педагогіки).
4. Педагогіка : хрестоматія / Уклад.: А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К.: Знання-Прес, 2003. – 429 с. – (Навчально-методичний комплекс з педагогіки).
5. Кузьмінський А. І., Вовк Л.П., Омеляненко В. Л. Педагогіка: завдання і ситуації : практикум. К.: Знання-Прес, 2003. – 418 с. – (Навчально-методичний комплекс з педагогіки).
6. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка : навчальний посібник / Н. Є Мойсеюк – 2-е вид. – К., 2001.
7. Фіцула М.М. Педагогіка : навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / М. М. Фіцула. –К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 528 с.

Документи

1. Декларация прав ребенка // Народное образование. – 1993. – № 5. – С. 24–40.
2. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ століття) // Освіта. – 1993. – грудень. – № 44–46.
3. Закон України «Про освіту» // Голос України. – 1991. – 26 червня.
4. Концепція «Сім'я і родинне виховання». 23.12.1995.
5. Концепція середньої загальноосвітньої національної школи України // Початкова школа. – 1990. – № 11.
6. Національна доктрина розвитку освіти в Україні. – К., 2002.
7. Основні напрями роботи класного керівника // Інф.зб. Міносвіти України. – 1992. – № 23. – С. 10–18.
8. Положення про середній загальноосвітній навчально-виховний заклад // Освіта. – 1993. – 3 вересня.
9. Тимчасове положення про класного керівника середнього закладу освіти // Інф. зб. Міносвіти України. – 1997. – № 19. – С. 8–11.

Додаткова література

1. Бех І. Спадкові передумови розвитку особистості / І. Бех // Рідна школа. – 1996. – № 7. – С. 3–5.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко. – Полтава, 1994.
3. Гнутель Я.Б. Виховна робота в сучасних умовах: теорія і методика / Я. Б. Гнутель. – Тернопіль, 1998.

4. Головенко В.А., Шашков М.Ю. Збірник матеріалів про молодіжні об'єднання України / В. А. Головенко, М. Ю. Шашков. – К., 1992. – 143 с.
5. Деякі аспекти морального виховання / Авт.-укл. В. К. Демиденко. – К.: ІСДО, 1995. – 40 с.
6. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології : навчальний посібник / І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
7. Зверєва І. Д., Коваль Л. Г., Фролов П. Д. Діагностика моральної вихованості школярів / І. Д. Зверєва, Л. Г. Коваль, П. Д. Фролов. – К.: ІСДО, 1995. – 156 с.
8. Иванов И. П. Воспитывать коллективиста // Педагогический поиск (сост. Н. Баженов) / И. П. Иванов. – М.: Педагогика, 1989. – С. 373–452.
9. Иванов И. П. Энциклопедия коллективных творческих дел / И. П. Иванов. – М.: Просвещение, 1989.
10. Изучение личности учащегося и ученических коллективов / Под ред. Л.Фридмана) – М.: Просвещение, 1988.
11. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання / С. Г. Карпенчук. – К.: Вища школа, 1997. – 304 с.
12. Касьяненко М.П. Педагогіка співробітництва / М. П. Касьяненко. – К.: Рад.школа, 1993.
13. Киричук О.В. Концепція виховання підростаючих поколінь суверенної України / О. В. Киричук // Рідна школа. – 1991. – № 5.
14. Киричук О.В. Основні принципи і структура організації виховного процесу в школі / О. В. Киричук // Рідна школа. – 1991. – № 12. – С. 3–11.
15. Класний керівник у сучасній школі : метод. посібник / В. М. Оржеховська та ін.) – К.: ІЗМН, 1996. – 156 с.
16. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – К., 1989.
17. Красовицький М. Виховна робота в школі: досвід і проблеми / М. Красовицький. – К., 1992.
18. Макаренко А. С. Методи виховання / А. С. Макаренко // Твори : у 8 т. Т. 5. – К., 1981.
19. Макаренко А.С. Лекції про виховання дітей. Книга для батьків.
20. Маркова А.К. Формирование мотивации учения в школьном возрасте / А. К. Маркова. – М., 1983.
21. Мартинюк І.В. Національне виховання: теорія і методологія / І. В. Мартинюк. – К.: ІСДО, 1995.
22. Матюша І.К. Гуманізація виховання і навчання в загальноосвітній школі : навч. посібник / І. К. Матюша. – К.: ІСДО, 1995. – 160 с.
23. Мельникова І.М. Позашкільні заклади України. Основні напрямки розвитку та оновлення діяльності : концепція / І. М. Мельникова. – К., 1993. – 45 с.
24. Новикова Л.И. Педагогика детского коллектива / Л. И. Новикова. – М.: Педагогика, 1989.
25. Омеляненко В.Л., Омеляненко С.В., Прокопенко Л.І. Робоча книга класного керівника / В. Л. Омеляненко, С. В. Омеляненко, Л. І.

- Прокопенко. – К., 1996.
26. Основи національного виховання / В.Г. Кузь, ЮД. Руденко, З.О. Сергійчук). – К.: ІСДО, 1993.
  27. Педагогічний пошук / Упор. І.М.Баженова; Пер. з рос. – К., 1988.
  28. Пионерия и скаутизм: от конфронтации к сотрудничеству / Сост. Е.И.Гурин. – К., 1991. – 48 с.
  29. Система эстетического воспитания школьников / Под ред. С. А. Герасимова. – М.: Педагогика, 1983.
  30. Скаткин М. Н. Методология и методика педагогических исследований. – М.: Педагогика, 1986.
  31. Скульский Р.П., Ступарик В.М. Класний наставник: бути чи не бути / Р. П. Скульський, В. М. Ступарик // Радянська школа. – 1992. – № 7–8. – С.14–17.
  32. Сухомлинський В. О. Методика формування колективу / В. О. Сухомлинський // Твори : в 5 т. Т. 1. – К.: Рад. школа, 1972.
  33. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Твори. – Т. 3. – С. 499–567.
  34. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа / В. О. Сухомлинський – Твори. : в 5 т. Т. 4. – С. 31–392.
  35. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. школа, 1975.
  36. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський.
  37. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором школи / В. О. Сухомлинський // Вибр. Твори : 5 т. – К., 1976. – С. 383–626.
  38. Сухомлинський В.О. Сто порад учителеві / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5-ти т. Т. 2.
  39. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання / К. Д. Ушинський // Вибрані пед. твори : у 2-х т. Т. 1.
  40. Фридман Л. М. и др. Изучение личности ученика и ученических коллективов / Л. М. Фридман. – М.: Просвещение, 1988.
  41. Шевченко Г. П. Эстетическое воспитание в школе / Г. П. Шевченко. – К.: Рад. школа, 1985.
  42. Эстетическое воспитание в школе / под ред. Б. Т. Лихачева. – М.: Педагогика, 1985.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – екзамен

5. Засоби діагностики успішності навчання – тести для поточного і підсумкового контролю, відповіді на теоретичні питання практичних занять, аналіз педагогічних ситуацій, екзаменаційні завдання.